

ARBITRAŽNO PRAVO I ARBITRAŽNO RJEŠAVANJE SPOROVA U BOSNI I HERCEGOVINI

RULES OF ARBITRAGE AND ARBITRATION DISPUTE SETTLEMENT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Zijad Hasić

Pravni fakultet Univerziteta u Travniku

SAŽETAK

Rješavanja sporova sudom, medijacijom, arbitražom ili poravnanjima stranaka daju mogućnost da stranke, za svoj određeni spor, pronađu najefikasniji način njegovog rješavanja. Stranke se sve više i više opredjeljuju onom obliku rješavanja spora koji je jeftiniji, diskretniji, kraćeg trajanja, efikasniji. Primjetno je da se, kod stranih sudova u drugim državama, odluke arbitraže lakše i jednostavnije provode od sudskih presuda.

Bosna i Hercegovina je nakon rata 1992.-1995. godine počela izgrađivati moderan pravni sistem, zasnovan na iskustvima zemalja zapadne demokratije. U nizu tih promjena, u pravnim, naučnim i poslovnim krugovima, arbitraža ne zauzima potrebno mjesto pažnje, što se mora promijeniti. Bavljenje ovim pitanjem ima veliku važnost i značaj za njenu popularizaciju, pogotovo u vrijeme euroatlantskih integrativnih tokova, kojima Bosna i Hercegovina danas teži.

Ključne riječi: arbitraža, alternativni načini rješavanja sporova, međunarodna trgovačka arbitraža, međunarodno privatno pravo.

Key words: arbitrage, alternative dispute settlement ways and means, international trade arbitrage, international private law

ABSTRACT

The resolution of disputes by way of the courts, mediation, arbitrage or agreed settlement gives the parties the possibility to find the most efficient way of dispute settlement of a certain dispute. Parties more and more turn to the forms of dispute

settlement that are cheaper, more discreet, shorter in duration and more efficient. It is noticeable that arbitrage verdicts and decisions as means of alternative dispute settlements are more easily and in a simpler way enforced compared to judicial decisions (verdicts) at foreign courts in different states. Bosnia and Herzegovina after the war of 1992 to 1995 has begun to build a modern legal system, based on the experiences of the western democracy states. In the line of those changes, arbitrage does not take a noticeable spot. Working on this issue, however, carries a great degree of importance for its popularization, especially in the time of Euro-atlantic integrative changes, to which Bosnia and Herzegovina today aspires to.

UVOD

Česte obavijesti u sredstvima javnog informisanja⁷⁸ o donesenim arbitražnim

⁷⁸Vrlo često u sredstvima javnog informisanja navode se rješavanja sporova između država ili država i pojedinaca i obrnuto, u međugraničnim, privrednim, sportskim i drugim predmetima putem arbitraže. Tako, npr. 19.9.2012. navedeno je u izjavi BiH političara, da ukoliko se Sporazum o granicama s Republikom Hrvatskom ne ratifikuje, tada će Bosna i Hercegovina tražiti rješenja spora međunarodnom arbitražom. (vidjeti: <http://www.politikaplus.com/novost/64293/damir-hadzic-ili-sporazum-tudman-izetbegovic-ili-medunarodna-arbitraza9>, (datum pristupa stranici: 6.9.2013.) ili: ukoliko pitanje elektrana na Trebišnjici ne bude riješeno između elektroprivreda RS i Republike Hrvatske, to će se rješavati arbitražom., (vidjeti: (<http://www.capital.ba/sporazum-ili-arbitraza-odugovanjima-hrvatske-prema-het-u>) (datum pristupa stranici 6.9.2013.) i sl.

presudama uvijek nas podsjećaju na arbitražu, kao afirmisan, nekada i jedini način rješavanja sporova. Međunarodni i domaći subjekti povjeravaju svoju potrebu za rješavanjem određenih sporova arbitraži. U nedostatku boljeg rješenja za probleme međunarodne i unutrašnje trgovine, nesređenih granica, neisplaćenih naknada u fudbalu i sl. umjesto pouzdanog i uhodanog sistema sudskog rješavanja, problemi se povjeravaju arbitraži.⁷⁹

Zašto je to tako? Zašto određeni subjekti svoje povjerenje u rješavanju problema daju arbitraži unatoč ustaljenih i oprobanih sudskih rješenja, bit će predmet analize i ovog članka. Činjenice su da su, posebno u drugoj polovini XX stoljeća ojačali tokovi globalizacije i procesi snaženja ekonomske razmjene, te doveli do brojnih pojedinačnih konflikata, sporova. Tokukazuje na povećanu popularnost arbitraže i povećan broj arbitražnih postupaka i rješenja.

Pravni sistem Bosne i Hercegovine je, sve do Daytonskog sporazuma, izgrađivan u okvirima bivše Jugoslavije. Snažan uticaj kontinentalnog evropskog prava, uticaj zemalja socijalističkog lagera do devedesetih godina, te samostalnost izgradnje socijalističkog samoupravnog udređenja u bivšoj Jugoslaviji, dali su posebne osobine bosanskohercegovačkom pravnom sistemu. Dok su zemlje zapadne demokratije tražile alternativne načine rješavanja sporova, mi smo se držali sudskog rješavanja sporova. **Sporovi**, koje definišemo kao sukobljene interese, neslaganja, činjenja štete i povređivanja pojedinaca i pravnih lica, tek kad budu izloženi pravnoj normi i pravnoj proceduri rješavanja, dobijaju pravni oblik i epilog.

⁷⁹ Tako, npr. Po izjavi Šefa Delegacije EU u Srbiji, ukoliko timovi za primjenu sporazuma u Beogradu i Prištini ne uspiju se dogovoriti oko plana implementacije Briselskog sporazuma o Kosovu, možda će biti potrebna dodatna arbitraža, navješem, političkom nivou (izjava od 6.2.2012.).

Ili, Izjava Mate Graniča, bivšeg ministra vanjskih poslova Republike Hrvatske o spornim granicama između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, je da je za razgraničenje između Bosne i Hercegovine i Hrvatske moguća arbitraža.

Zemlje zapadne demokratije, u izgradnji svojih pravnih sistema, polazile su od pretpostavki da je pravo (zakon) nezamjenjiv i snažan regulator odnosa u svijetu⁸⁰. One su iznalazile nove načine rješavanja sporova. Uostalom, država starog Rima, prihvatila je sud kao način rješavanja sporova, ali je pomagala nastanak i drugih oblika rješavanja sporova.

Bivša Jugoslavija je poznavala druge metode rješavanja sporova, ali je bilo jasno da se sudski sistem, kao način rješavanja sporova, najviše afirmisao. Međutim, sporost i skupoća sudskog rješavanja sporova inicirala je kod subjekata, fizičkih ili pravnih lica, pronalaženje drugih načina rješavanja sporova.

Bosna i Hercegovina, nakon Daytonskog sporazuma, naslijedila je socijalističko samoupravno društvo, koje je najveću pažnju posvećivalo sudskom rješavanju sporova⁸¹. Od 1995. godine, malo se uradilo na afirmaciji drugih oblika rješavanja spora. Iako je, npr. Zakon o postupku medijacije⁸² donesen tek 2004. godine, veoma malo je predmeta riješeno putem medijacije. A za druga rješenja, kao što je npr. arbitraža, ni poseban zakon nije donesen.

Najčešći oblik rješavanja sporova, sudski način rješavanja, trpi brojne, opravdane kritike, od kojih su najvažnije: kompliciranost sudskog postupka, nestručnost arbitara, pristrasnost nacionalnih državnih sudova prema nekoj stranci, dugotrajnost postupka (često zbog njegove višestepenosti), javnost postupka, koja često može štetiti subjektima spora (kod arbitraže vrijedi latinska максима:

⁸⁰J. Colier & W. Lowe *The Settlement of Disputes in International Law, Institutions and procedures*, Oxford University Press, Oxford, 2000., p.3. (opširnije na: http://www.amazon.com/The-Settlement-Disputes-International-Law/dp/0198299273/ref=pd_sim_b_4#reader_0198299273, Datum pristupa stranici: 20.8.2013.

⁸¹Jedno od suštinskih relemenata sudske funkcije predstavlja spor. **Spor predstavlja svako sukobljavanje ostvarivanju prava, pa i ono gdje se za razrješenje situacije traži autoritativna sudska odluka.**

⁸²*Zakon o postupku medijacije* „Službeni glasnik BiH“, broj 37/04).

sine strepitu forensi – bez sudske buke uzrokovane javnim raspravljanjem), (ne)ograničenost ovlaštenja suda, troškovi (skupoća) provođenja presuđivanja. Za razliku od sudskog rješavanja spora, institucije alternativnog rješavanja sporova djeluju prema drugim normama i na drugi način. Tako, arbitražno rješavanje odvija se po pravilima koje odrede same stranke. Učesnici arbitraže prihvataju odluku arbitraže ma kako ona bila donesena, uz uvažavanje dogovorenih pravila. Oni smatraju da na ovaj način bolje štite svoje interese, jer određuju arbitre, kao i materijalno i procesno pravo za rješavanje spora.

Ovaj članak je posvećen arbitraži, kao jednom od načina alternativnog rješavanja sporova. Najčešći oblik arbitražnog rješavanja za predmete s elementom inostranosti i u međunarodnim okvirima je *međunarodna trgovačka arbitraža*. Njena pravila kojim se rješavaju sporni predmeti, slična su pravilima koja koriste institucije i pojedinci koji predmete arbitražno rješavaju i za subjekte unutrašnjeg pravnog sistema.

ARBITRAŽNO PRAVO

OPĆA PITANJA

Terminologija

U cilju boljeg razumijevanja ovog teksta, najčešći, stručni izrazi, upotrijebljeni u ovom članku, imaju sljedeća značenja:

Spor (engl. *dispute*) predstavlja odnos između stranaka u vezi postojanja ili nepostojanja nekog prava ili pravnog odnosa, kojim one zauzimaju konfrontirajuća, nepodudarna mišljenja ili su istih mišljenja, ali jedna od stranaka odbija postupiti po zahtevima o pravima ili pravnim interesima koji proizilaze iz njihovog međusobnog odnosa.⁸³

Alternativno rješavanje sporova je način rješavanja sporova između grupa ili

pojedinaца, samostalno ili uz pomoć neke treće, neutralne osobe postizanjem sporazuma koji ima dještvo pravosnažnosti i izvršnosti ili obligaciono dještvo.

Arbitraža (engl. *arbitration*) predstavlja alternativni način rješavanja sporova, nastao autonomijom volje stranaka koje su vezane za spor, bez obzira da li ga organizira specijalizirana ustanova za arbitražno suđenje ili ne.⁸⁴

Arbitar (engl. *arbitrator*) je osoba kojoj je ugovorom ili sporazumom stranaka povjereno, da sama ili s drugim osobama iz vijeća vodi arbitražni postupak i donese odluku o određenom sporu.

Arbitrabilnost (engl. *arbitrability*) je svojstvo određenog spora da se može riješavati arbitražom, jer je dozvoljen i prikadan za arbitražu.

Uzroci nastanka i historijski osvrt na arbitražu

Arbitraža, kao jedan od načina rješavanja sporova, ima dugu historijsku tradiciju. Vjerovatno je u svom arhaičnom obliku postojala još u rodovskom društvu. Plemenske vođe su je često koristile za rješavanje razmirica između saplemenika i plemena. Kasnije, služila je i za rješavanje sporova građana i države, te i u rješavanju sporova između vladara i drugog plemstva.⁸⁵

Neizgrađenost procedura za rješavanje raznih sporova, kao i izbjegavanje vjerskih i drugih strogih normi, motivirali su stranke u prvim naseljima, polisima i gradovima, da pribjegu arbitražnom rješavanju sporova. Razvojem grčkih polisa, razvijali su se i načini rješavanja sporova sugrađana, što je u staroj Grčkoj stvorilo neke oblike arbitražnog rješavanja. Slično je i s starim Rimom, u kome su stranke mogle zaključivati arbitražni sporazum, ali i

⁸⁴Ibidem, str. 43.

⁸⁵Jedan od najstarijih arbitražnih sporazuma zabilježen je između sumerskih gradova Lagoša i Ume (IV. stoljeće p.n.e.) a odnosio se na njihovo teritorijalno razgraničenje. Opširnije vidjeti: B.Krivokapić, *Leksikon Međunarodnog prava*, Beograd, str. 25.

⁸³Opširnije vidjeti: Grupa autora, *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007., str. 1502.

odsutajati od njega pod određenim, dogovorenim uvjetima.

Arbitražno rješavanje sporova posebno je dobilo podstrek u srednjem vijeku, u periodu nastanka i razvoja srednjovjekovnih gradova u današnjoj Italiji i Mediteranu. U tom periodu, stanovništvo tih gradova je vodilo živu privrednu aktivnost, koja je često rezultirala sporovima trgovaca različitih gradova, koji su se vrlo uspješno rješavali putem arbitraže. Ono što je pogodovalo afirmaciji arbitraže je činjenica da su propisi, korišteni u arbitraži, temeljeni na postupku prihvaćenom u rimskom pravu, bili zasnovani na poštovanju načela savjesnosti i poštenja, te na taj način ulijevali nadu strankama u pošteno suđenje. Uostalom, za nerješavanje arbitraže u rokovima i po proceduri, arbitri su mogli biti isključeni iz postupka, a i sami su mogli, zbog propusta, kažnjavati stranke.⁸⁶ Nova geografska otkrića i veliki razvoj međunarodnih odnosa, afirmirali su arbitražu kao efikasan način rješavanja sporova ne samo nacionalnog, već i međudržavnog, međunarodnog nivoa. Razvoj zanatstva i međudržavne trgovine u XIX stoljeću, doveo je do nastanka prvih oblika stalnih arbitražnih tijela s svojim, autonomnim normama za rješavanje sporova.

U XX stoljeću, posebno nakon II svjetskog rata, velike međunarodne organizacije (prije svega UN) formirale su snažne, općeprihvaćene arbitražne organizacije, kao i unificirana pravila za rješavanje sporova. Na skupovima posvećenim jačanju svjetske ekonomije, prije svega na standardizaciji i kvaliteti proizvoda, djelovalo se na stvaranju višestranih međunarodnih ugovora, pa su nastale: Ženevska konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka, Protokol o arbitražnim klauzulama, Evropska konvencija o međunarodnoj trgovinskoj arbitraži, Njujorška konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka,

UNCITRAL⁸⁷ Model-zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži i drugi unutrašnji i vanjski dokumenti.

POJAM I VRSTE ARBITRAŽE

Pojam arbitraže

U domaćem i međunarodnom pravu nema jedinstvene, sveobuhvatne i opće **definicije arbitraže**. Pokušaji definisanja arbitraže od stranih pravnih teoretičara mogu se podijeliti u dvije grupe, od kojih prva ukazuje na funkciju arbitraže, a druga grupa ukazuje na sve njene bitne odlike.

Po **prvima**, arbitraža je „tehnika koju koriste arbitri, imenovani i ovlašteni izjavom volje stranaka, radi rješavanja spornih pitanja iz poslovnog odnosa između istih stranaka“.⁸⁸ Uglavnom, arbitraža se definiše kao način rješavanja sporova od strane subjekata koje odrede stranke u sporazumu, a predstavljaju tijelo nedržavnog karaktera koje rješava spor.

Drugi smatraju da su arbitraže „ustanove osnovane od privatnih profesionalnih organizacija ili lica, ili od organizacija polujavnog karaktera, s ciljem rješavanja onih sporova iz prometa robe ili usluga, ili vanjskotrgovinskog prometa za koje je ugovorena njihova nadležnost“.⁸⁹

Hrvatski pravni teoretičari, Sajko i Dika smatraju da je arbitraža: „rješavanje sporova između dviju ili više stranaka od strane treće osobe (ili trećih osoba) arbitra (arbitara) koji svoja ovlaštenja izvode iz sporazuma stranaka i čija je odluka obavezna za njih i ima, u većini pravnih poredaka, učinke koji korespondiraju učincima sudskih odluka“.⁹⁰

⁸⁷UNCITRAL-Komisija UN-a za međunarodno trgovačko pravo je osnovana rezolucijom Generalne skupštine UN-a 2205(XXI) 17.12.1966. Ona je donijela svoja pravila.

⁸⁸B.R.David, *L'Arbitrage dans le commerce international*, Paris, 1982. p.9.

⁸⁹M.Jezdić, *Međunarodno privatno pravo*, I. Beograd, 1976. str.139.

⁹⁰Sajko, Dika, *Arbitražno rješavanje međunarodnih trgovačkih sporova*, Ljubljana, 1989. str. 1.

⁸⁶C. Philipson *The international Law and Customs of ancient Greece and Rome*, London, 1911. p. 127.

Definiciju arbitraže su dali mnogi donosioci međunarodnih propisa, unutrašnjih zakona i drugih akata. Tako, npr. u *Evropskoj konvenciji o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži* iz 1961. navodi se da je arbitraža „rješavanje sporova ne samo od strane arbitara imenovanih za određene slučajeve već i od strane stalnih arbitraža“.⁹¹ Ili, na Internet stranici Američke arbitražne komore (AAA), arbitraža se definiše kao način rješavanja sporova, te ističe slijedeće: „Arbitraža je alternativni pravni lijek podnošenja slučaja na arbitražnom sudu. U arbitraži, stranke podnesu svoje tvrdnje i dokaze i tvrde osnovanost pred nepristranim trećim osobama. Arbitrar „Američko arbitražno udruženje“ (AAA) pruža administrativnu podršku i provodi postupke za kretanje sporova nepristrano kroz sistem. Arbitraža je više pristupačna za rješavanje spora jer daje brže rezultate od suđenja, ali to može ograničiti iznos odštete za oštećenika.“⁹²

Za sve ove definicije može se konstatovati da su one nepotpune jer ne obuhvataju sve komponente instituta arbitraže. Najvažnije komponente tih definicija, kao obilježja arbitraže su:

- arbitraža je alternativni način rješavanja sporova u odnosu na sudsko rješavanje.
- arbitraža je nezavisna u odnosu na pravni sistem neke države i njihovo materijalno i procesno pravo,
- za razliku od državnog (sudskog) rješavanja, arbitraža je privatni način rješavanja,
- mjesto arbitražnog rješavanja ne zavisi od sjedišta arbitraže,
- finansiranje arbitražne aktivnosti je nezavisno,
- sud postupa po već utvrđenim propisima, donesenim od nadležnog organa, namjenjenim svima i u svakoj prilici koja odgovara normi, dok su

norme arbitraže, tvorevina stranaka u sporu,

- presuda donesena u arbitraži je konačna i obavezujuća, kao i sudska presuda,⁹³
- stranke u sporu, kao i arbitri u arbitraži mogu biti različitih državljanstava i različitog redovnog boravišta.

Vrste arbitraža

Kategorizaciju arbitraža možemo izvršiti u zavisnosti od različitih kriterija. Osnovni kriteriji selekcije arbitraže su: način rješavanja sporova, stranke u sporu, postojanje ili nepostojanje međunarodnog elementa u sporu, stalnost organiziranosti i strukture arbitraže, otvorenost arbitraže da rješava sporove stranaka kojim su članice udruženja pri kome arbitraža djeluje i sl.

- a) **U odnosu na način rješavanja sporova**, arbitraže dijelimo na one koje koriste nepravne načine rješavanja i one koje koriste pravna sredstva.

Tako, npr. arbitraže koje koriste metod mirenja, te pokušavaju osigurati nagodbu primjenom znanja iz oblasti tehnik, ekonomije i sl. predstavljaju arbitraže vještačenja ili arbitraže mirenja koje ne koriste pravna sredstva. S druge strane, arbitraže koje koriste opća ili posebna pravna pravila, koriste domaće ili međunarodne norme za pojedine oblasti sporova. Ove arbitraže koriste norme za pojedine oblasti, npr. promet drveta koristeći međunarodne standarde, ali i eventualno zaključene bilateralne ili multilateralne ugovore između država.

- b) **U odnosu na stranke u sporu** razlikujemo arbitraže koje rješavaju sporove između država, između privrednih ili drugih organizacija međunarodnog i unutarnjeg obilježja i između pojedinaca.

⁹¹Evropska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. aprila 1961. godine „Službeni list FNRJ“-Dodatak broj 12/1963, član 1. tačka 2.b.

⁹²Više na Internet stranici: http://www.ehow.com/list_6835709_aaa-arbitration-procedures.html. Datum pristupa stranici: 21.8.2013.

⁹³ Starorimsko pravo je kroz izreku: *Arbitrium est iudicium* stvorilo pravilo po kome je odluka arbitražnog suda jednaka sudskoj presudi.

U odnosu na stranke koje mogu biti u sporu, arbitraža može biti u vezi fizičkih lica, u vezi fizičkih i pravnih lica, pravnih lica i država. Kroz praksu djelovanja arbitraže pokazalo se da ona može biti veoma efikasna u predmetima u kojima su subjekti države. Poznato je da je, u skorijoj našoj prošlosti, mnogo arbitražnih sporova provedeno u vrijeme nacionalizacije naftnih postrojenja u određenim državama Bliskog istoka i Latinske Amerike. Tako, npr. sporovi naftnih kompanija protiv Irana, Libije, Kuvajta i sl.

Isto tako, treba napomenuti postojanje *ICSID-Međunarodni centar za rješavanje investicionih sporova*, specijalizirane institucije, putem koje nezadovoljni investituri mogu tužiti svaku državu u kojoj su investirali svoj kapital. U cilju postizanja pravne zaštite investitora donesena je i Konvencija koja je konstituisala i sam ICSID.⁹⁴ Osim ICSID-a, sporove u kojima je država jedan od subjekata, rješava i Stalni arbitražni sud u Hagu kao i drugih specijaliziranih tribunala.

c) U odnosu napostojanje ili nepostojanje međunarodnog elementa

U većini država prave se razlike između unutarnjih i međunarodnih arbitraža.⁹⁵ U većini slučajeva, lako je odgonetnuti da li je u pitanju jedan ili drugi vid arbitraže. Međutim, postoje slučajevi kada je to teže

⁹⁴ICSID je samostalna međunarodna institucija koja je nastala na temelju Konvencije o rješavanje investicijskih sporova između država i državljana drugih država s više od sto četrdeset subjekata. Konvencija određuje ICSID mandat, organizaciju i temeljne funkcije. Primarna svrha ICSID je osigurati prostor za mirenje i arbitražu međunarodnih investicijskih sporova. (o ovoj temi više na internet stranici:

<https://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>. Datum posjete stranici 21.8.2013.)

⁹⁵Tako npr. *Zakon o arbitraži Republike Srbije* („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 46/06), u članu 1. ističe da se zakonom uređuje arbitražno rješavanje sporova bez stranog elementa (unutrašnja arbitraža) i sporova s stranim elementom (međunarodna arbitraža).

odrediti. U tom slučaju, treba imati u vidu okolnosti, koje predviđaju UNCITRAL-ova pravila, a koja određuju tzv. strani element, pa na taj način, određuju i vanjsku arbitražu:

- ako stranke u vrijeme zaključenja arbitražnog sporazuma imaju sjedište u različitim državama,
- ako su sjedišta u jednoj državi, arbitraža je međunarodna ako u inozemstvu treba izvršiti bitan dio obaveze ili je predmet obaveze najuže povezan,
- ako stranke ugovore da je sjedište arbitraže u nekoj drugoj državi.

Međunarodna arbitraža je svaka ona arbitraža koja se provodi za račun stranaka koje imaju međunarodni element. U ovom kontekstu, posebno se ističe **međunarodna trgovačka arbitraža**. Međunarodna trgovačka arbitraža je nastala kao način rješavanja sporova koji nastupe u poslovima poslovnih transakcija na međunarodnom planu. Nedostatak istinskog međunarodnog pravosuđa u suprotnosti je s zahtjevima na međunarodnom planu zbog velikog intenziteta trgovačkih poslova. Raskorak između stvarnih potreba i nemogućnosti njihovog zadovoljenja, doveo je do razvoja međunarodnog mehanizma za rješavanje mogućih sporova – arbitraži. Nju primjenjujemo u sporovima međunarodne trgovine. Veoma je prilagodljiva strankama, manje je formalna i daje veću šansu subjektima arbitraže, za kasniji nastavak njihove međusobne saradnje. Po svojoj prirodi, mogu biti *ad hoc* ili institucionalne, te otvorene ili zatvorene.

d) Vrste arbitraže u odnosu na vremensko trajanje arbitraže.

Razlikuju se stalne (institucionalne) i povremene (*ad hoc*) arbitraže. **Stalne** arbitraže su prepoznatljive po tome što se obrazuju na neodređeno vrijeme, imaju stalno sjedište, svoj unutrašnji administrativni aparat, svoje norme za

rješavanje sporova, te uređenu listu arbitara. Najpoznatije stalne arbitraže su:

- Međunarodna arbitraža pri Ciriškoj trgovačkoj komori,
- Londonski međunarodni arbitražni sud –LCIA,
- Američka arbitražna asocijacija (AAA) i druge,

Od specijaliziranih, posebno treba spomenuti:

- Arbitraža Udruženja trgovaca žitom u Londonu,
- Londonaska asocijacija pomorskih arbitara (LMAA),
- Holandska Pomorska i transportna arbitraža Rotterdam-Amsterdam (TAMARA) i sl.

Organizacija ujedinjenih nacija (UN) je, također, formirala određene velike arbitražne sisteme, od kojih treba spomenuti Arbitražu pravnog konsultativnog komiteta afroazijskih zemalja u Kuala Lumpuru (u Maleziji). I Evropska unija je radila na stvaranju svojih arbitražnih pravila, pa je 1961. godine donesena Evropska konvencija, koju je i bivša Jugoslavija ratificirala.

Za razliku od stalnih, *ad hoc arbitraže* se koriste za upotrebu u jednom sporu. *Ad hoc* arbitraža nema svoje stalno sjedište, kao ni osoblje koje će pomagati arbitrima. Arbitar mora voditi računa i o čisto administrativnim pitanjima, pozivanja stranaka, određivanja mjesta rasprava, slanja pismena i sl. U prvom periodu svog rada ona je veoma ranjiva. Kad se *ad hoc* arbitražno tijelo ustali u svom radu, tada je čvršće i stabilnije za rješavanje spora. Arbitri određuju svoja pravila, a često prihvataju već ustaljena (npr. UNCITRAL-a).

Što se tiče Bosne i Hercegovine i našeg regiona, postoji nekoliko arbitražnih institucija, koje već duže vrijeme obavljaju arbitražne usluge. Posebno se afirmisala arbitraža pri Vanjskotrgovačkoj komori BiH.

Teško je reći koji oblik je funkcionalniji i češće u upotrebi. I stalne i *ad hoc* arbitraže imaju svojih mana i nedostataka. Može se reći da su stalne arbitraže u određenoj prednosti po pitanju popularnosti, ali su *ad hoc* arbitraže operativno upotrebljivije kad su u pitanju sporovi između država.

e) U odnosu na otvorenost arbitraže arbitraže dijelimo na arbitraže otvorenog tipa i arbitraže zatvorenog tipa.

Arbitraže **otvorenog** tipa su one stalne arbitraže koje omogućuju svim subjektima da apliciraju rješavanje sporova pred njima. S druge strane, pojedine arbitraže, označene kao arbitraže **zatvorenog** tipa, za svoje učešće u rješavanju spora, zahtijevaju da barem jedna od stranaka bude članica organizacije pri kojoj djeluje ova arbitraža.

Postoje i druge podjele arbitraža.

Stalne arbitraže, prilikom osnivanja, mogu biti specijalizirane za određen oblasti, a mogu biti angažirane za sve oblasti. Ukoliko obavljaju sve vrste sporova, to su *opće arbitraže*, a ako se opredjele za jednu vrstu arbitriranja, tada su *specijalizirane arbitraže*.

Ako se kriterij podjele odnosi na način rješavanja spora, arbitraže se dijele na *pravne* i *faktičke*.

Pravne arbitraže svoja pravila rješavanja spora zasnivaju na pravnim normama unutrašnjeg i međunarodnog prava zainteresiranih stranaka. One će koristiti zakonske i druge podzakonske norme, kao i međunarodne instrumente za rješavanje spora.

Faktičke su one arbitraže koje postupaju prema određenim načelima dobrog poslovanja, običajima, tenačelima pravičnosti i sl.

Podjela na *ritualne* i *iritualne* arbitraže vrši se u zavisnosti od efekta koji ima donesena arbitražna odluka. Ukoliko presuđena arbitražna odluka ima efekte sudske odluke, (presuda, presuđene stvari) tada je u pitanju **ritualna** arbitraža. Arbitraže koje donose odluke koje nemaju snagu sudske odluke

nazivaju se **iritualne** arbitraže. Kod ovih arbitraža odluka ima snagu ugovora između stranaka, pa za njeno prinudno izvršenje potrebna je presuda suda.

IZVORI ARBITRAŽNOG PRAVA

Arbitraža počiva na autonomiji volje ugovornih stranaka. To ukazuje na veliku slobodu subjekata spora, u brojnim pitanjima koje se tiču ugovaranja i spora, a posebno: pri stupanju u određeni ugovorni odnos, pri izboru materijalnog prava nakon stupanja u ugovorni odnos, u izboru organa koji će rješavati spor, u izboru procesnih pravila, koja će organ arbitraže primijeniti u postupku rješavanja spora i sl.

Zato je postojanje imperativnih normi koje uređuju određenu spornu oblast, svedeno na minimum. Međutim, do danas u svijetu je stvoreno mnoštvo normi koje uređuju oblast arbitraže.

Te norme mogu se sistematizirati, tako da su najvažnije⁹⁶: ugovor stranaka (arbitražni ugovor), pravila stalnih trgovačkih arbitraža, autonomno pravo međunarodne trgovine, međunarodni ugovori, nacionalni propisi, sudska praksa, arbitražna praksa, i doktrina arbitražnog prava.

Ugovor stranaka (arbitražni ugovor) je najvažniji izvor arbitražnog prava. To je ugovor kojim su se ugovorene strane saglasile da eventualni spor, nastao u njihovom radu, povjere na rješavanje arbitraži. Saglasnost volja o povjeravanju odlučivanja o sporu, može se iskazati u potpuno jasnoj i nedvosmislenoj izjavi volje. Ta izjava volje, može se iskazati na tri načina: a. putem arbitražne klauzule, b. putem arbitražnog sporazuma (kompromisa), c. generalnog arbitražnog sporazuma.

1. *Arbitražna klauzula* je posebno pismeno iskazana klauzula u osnovnom tekstu ugovora zaključenog između stranaka, kojom se nedvosmisleno ukazuje da će

se eventualni sporovi po osnovnom ugovoru rješavati arbitražom.

2. *Arbitražni sporazum* je ugovor kojim su se stranke sporazumjele da rješavanje eventualnog spora povjere arbitraži. Sporazum stranke mogu posebno formulirati, a može se koristiti i tipski ugovori, koje prije izbivanja spora, pripremaju određene arbitražne institucije te ih nude strankama.

3. *Generalni arbitražni sporazum* ne priznaju neke države, kao način dogovora o arbitraži. Generalnim arbitražnim sporazumom stranke ugovaraju određenu arbitražu za rješavanje *svih* budućih ugovora iz poslovnih odnosa. Takva odredba bila bi suprotna načelu ravnopravnosti stranaka. Iza ovakvih klauzula mogu biti prikriveni odnosi jače i slabije strane ugovarača i majorizacija jačeg nad slabijim.

Pravila stalnih trgovačkih arbitraža predstavljaju najvažnije akte koje donose stalne trgovačke arbitraže. To su *pravilnici i drugi akti*, kojim se neposredno reguliraju pitanja važna za arbitražno odlučivanje. Arbitražne organizacije pri kojima djeluju arbitražni timovi, ove akte pripremaju s ciljem da budu na usluzi arbitražnom timu, a sastoje se od pravnih standarda, principima arbitražnog prava, standardiziranim uvjetima poslovanja i sl.⁹⁷ Pravilnici su autonomno pravo jer ih donose nedržavni organi.

Autonomna prava međunarodne trgovine i druga autonomna prava su prava nastala dugogodišnjom primjenom u užim i širim dijelovima društvene zajednice, koja su se afirmisala kao dokazana i korisna.

⁹⁶Opširnije: Triva S. i Goldštajn A. (1987.) *Međunarodna trgovačka arbitraža*, Informator, Zagreb, str. 9. Trećeg dijela

⁹⁷Tako, npr. *Pravilnik o arbitraži pri stalnom izbranom sudištu Hrvatske gospodarske komore* („Službene novine R. Hrvatske“, broj: 150/02 od 17.12.2002. godine) jasno normira pitanja rada Arbitražnog suda, sporazumijevanja stranaka o prihvatanju ili odstupanju od primjene Pravilnika i druga bitna pitanja arbitraže.

Međunarodni sporazumi i konvencije predstavljaju važne izvore arbitražnog prava. Iako države izbjegavaju pravno da se vezuju za određene međunarodne instrumente kojim se regulira arbitraža, donošenje tih normi je revolucionarno djelovalo na daljnji razvoj arbitražnog prava.

Međunarodni sporazumi mogu biti bilateralni i multilateralni. Znatno su rjeđi slučajevi zaključenja bilateralnih sporazuma iz domena arbitraže.

Zakone o arbitraži države donose zbog praktičnih, neophodnih razloga. Sve veće potrebe, proizišle iz dinamičnog života organizacija i pojedinaca nalažu potrebu donošenja normi kojim će se bitne stvari iz ove oblasti, na zadovoljavajući način urediti. prije svega, zakonom države određuju da se određena vrsta sporova može rješavati arbitražom. Tim aktom, država se, za određene vrste spora, odriče usluga suda.

Brojna su pitanja koja se reguliraju zakonom. Tako, npr. pitanje šta može biti predmet arbitraže uređuje se zakonom. Ne mogu sve oblasti ljudskog života biti predmet arbitraže. Svaka država će odrediti u kojim slučajevima i koje oblasti ljudske djelanosti mogu a koje ne mogu biti predmet arbitraže. To je određivanje **arbitrabilnosti spora**.

Zakonom se regulišu obaveznost arbitražne odluke, kontrola arbitraže kroz tužbu, zahtjev za poništenje, priznanje izvršenje strane arbitražne odluke, pitanja djelovanja zakona i njegove i sl. On može imati primjenu i u inostranstvu, ako će arbitražna odluka biti provedena na teritoriji države koja je donijela zakon.⁹⁸

Sudska praksa je koristan izvor arbitražnog prava, pogotovo za države za koje je određena arbitraža vezana, ako i za

države u kojima je potrebno provoditi postupak priznanja i izvršenja arbitražnih odluka.

Arbitražna praksa i doktrina arbitražnog prava najčešće, ispoljavaju se kroz objavljivanje zbornika arbitražnih odluka, koje donose stalne međunarodne arbitraže.

ARBITRAŽNO PRAVO U BOSNI I HERCEGOVINI

Uvod

Do rata 1992.-1995. Bosna i Hercegovina je bila u sastavu bivšer SFRJ. Ona je svoj pravni sistem izgrađivala na načelima socijalističkog samoupravnog uređenja, a vanjsku politiku vodila u duhu „nesvrstanosti“. Privredno, trgovačko i arbitražno pravo Bosne i Hercegovine, izgrađivani su u duhu jugosloveske zajednice.

Izvori abritražnog prava u Bosni i Hercegovini

U Bosni i Hercegovini, norme kojim se uređuje arbitraža, nisu unificirane u jednom zakonu, već se nalaze u više izvora. Za razliku od Republike Hrvatske, koja je još 2001.⁹⁹ donijela Zakon o arbitraži, te Republike Srbije koja je svoj zakon donijela 2006.¹⁰⁰ Bosna i Hercegovina nema jedinstven zakon. Ova ima više izvora, sadržanih u nekoliko zakona, kojim regulira pitanje arbitraže. Najznačajniji izvori arbitražnog prava u Bosni i Hercegovini su zakoni o parničnom postupku i to:

- Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine,¹⁰¹

⁹⁸ Članom 2. Zakona o arbitraži „Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 46/06) predviđeno je da odredbe Zakona primjenjuju se na arbitražu i arbitražni postupak kad je mjesto arbitraže na teritoriji Republike Srbije, a za međunarodne arbitraže stranke mogu drugačije predvidjeti tu okolnost.

⁹⁹ Zakon o arbitraži, donesen 28. septembra 2001, objavljen 11. oktobra 2001. a tupio na pravnu snagu 19. oktobra 2001. („Narodne novine Republike Hrvatske“ broj 88/01).

¹⁰⁰ Zakon o arbitraži („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 46/06).

¹⁰¹ Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine, („Službene novine Federacije BiH“; broj 53/03).

- Zakon o parničnom postupku Republike Srpske,¹⁰²
- Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine,¹⁰³ kao i drugi izvori:
- Statut Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine,¹⁰⁴
- Pravilnik o organizaciji i radu Arbitražnog suda¹⁰⁵ i druge norme.

Za uređenje pitanja arbitražnog prava u Bosni i Hercegovini mjerodavno je pravo koje je postojalo u bivšoj Jugoslaviji. Bivša Jugoslavija je bila aktivan činilac izgradnje normi međunarodnog prava iz raznih oblasti, pa i arbitražnog prava. Najvažnije norme međunarodnog prava koje uređuju arbitražno pravo, kao npr. *Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima*¹⁰⁶, važile su i na prostoru bivše Jugoslavije. To pravo nije suprotno novom pravu koje je nastalo u Bosni i Hercegovini nakon rata 1992.-1995., niti je protivno Dejtonskom mirovnom sporazumu.¹⁰⁷ Na taj način, ono je prećutno ušlo i u pravni sistem Bosne i Hercegovine.

Na osnovu međunarodnih i unutarnjih izvora arbitražnog prava u Bosni i Hercegovini može se zaključiti da je ono bilo slično arbitražnim pravima drugih država bivše Jugoslavije.

¹⁰²Zakon o parničnom postupku Republike Srpske, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 58/03).

¹⁰³Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“;

¹⁰⁴Statut Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik BiH“, broj 15/13.

¹⁰⁵Pravilnik o organizaciji i radu Arbitražnog suda, („Službeni glasnik BiH“, broj 39/03).

¹⁰⁶Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima „Službeni list SFRJ“, br.: 43/82 i 72/82.

¹⁰⁷U Aneksu II Ustava Bosne i Hercegovine (Aneks IV) u tački 2. *Kontinuitet pravnih propisa* navedeno je: „Svi zakoni, propisi i sudski poslovnici koji budu na snazi na teritoriju Bosne i Hercegovine kad Ustav stupi na snagu, ostaju na snazi u onoj mjeri u kojoj se ne kose s Ustavom, sve dok nadležno vladino tijelo Bosne i Hercegovine ne odredi drugačije.“

Bitna pitanja arbitražnog prava u Bosni i Hercegovini

Nadležnost za postupanje u predmetima subjekata s prostora Bosne i Hercegovine, kao i subjekata s međunarodnim obilježem, a u vezi arbitraže pred Vanjskotrgovinskom komorom Bosne i Hercegovine (dalje: VTKBiH) utvrđena je članom 40. Statuta VTKBiH. U ovom članu kaže se da se pri Komori organizira Arbitražni sud, u čijoj su mjerodavnosti sporovi domaćih i stranih privrednih subjekata iz njihovih međusobnih odnosa. Nadležnost arbitraže postoji, ako je stranke ugovore (navedu u ugovoru), odnosno odrede pismenim sporazumom. Smatrat će se uredno određeno arbitraže od strane stranaka ako je ugovor zaključen putem pisama, telegrama, faksa i sl i ako je razmjenjen među strankama, te ako su odredbe o njegovoj nadležnosti sadržane u općim uvjetima koji su sastavni dio pravnog posla.¹⁰⁸ U slučaju da nije pismeno ugovorena arbitraža, tada će se pismeno pozvati tuženi da se u roku od 15 dana izjasni da li prihvata nadležnost Arbitraže ili ne. U slučaju da ne odgovori ili ako negativno odgovori, tada će se tužitelj obavijestiti o nemogućnosti provođenja arbitraže.

Predmet arbitraže su prava i obaveze kojima mogu slobodno raspolagati, a vezuju se za vanjskotrgovinsku ili unutrašnju arbitražu.¹⁰⁹ Uvjet je jedino da zakonom ili drugim aktom, u skladu s zakonom, nije utvrđeno da određene vrste sporova rješavaju isključivo redovni sudovi. **Odluke Arbitražnog suda** su konačne i imaju snagu presude redovnog suda.

Arbitri u arbitražnom postupku su lica koja odrede stranke. Za razliku od arbitara u sudskom postupku (sudija) koji moraju ispunjavati strogo određene uvjete, te biti izabrani po strogoj proceduri na javan i

¹⁰⁸Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima, „Službeni list SFRJ“, br.: 43/82 i 72/82., član 12.

¹⁰⁹član 2. *Pravilnika o organizaciji i radu Arbitražnog suda.*

zakonit način, arbitri u arbitražnom postupku mogu biti ona lica koja odrede stranke. U slučaju da se stranke ne mogu dogovoriti o broju arbitara i ako u roku od 15 dana od dana prijema poziva o imenovanju arbitra pojedinca to ne učine, imenovanje će izvršiti predsjednik Arbitraže.¹¹⁰

Ukoliko se stranke opredijele da predmet rješava arbitražno vijeće, tada tužilac **imenuje** svog arbitra prilikom podnošenja tužbe, a tuženi najkasnije u roku koji je predviđen za odgovor na tužbu¹¹¹, iako se može i drukčije dogovoriti, ako nema imperativnih normi određenih arbitražnih tijela. Trećeg člana vijeća, koji je i predsjednik vijeća, odredit će arbitri tužitelja i tuženog.¹¹² U slučaju da je na stranama tuženog ili tužitelja više od jednog subjekta, postavlja se pitanje kako udovoljiti izboru tročlanog vijeća. Ako se na strani ovih subjekata nađe više tužilaca ili tuženih, koji se, između sebe ne mogu dogovoriti o arbitru, tada nastaje problem. Problem će se riješiti, ako su subjekti povjerali arbitražu određenoj arbitražnoj instituciji. Njena pravila (pravilnik ili neki drugi akt) određuju kako postupiti u ovakvom slučaju.¹¹³

Pred sudom neke države vodi se sudski **postupak po pravilima** te države (*lex fori*). Međutim, za arbitražni postupak važe druga pravila. Primjena procesnih normi zavisi od predmeta do predmeta, uz maksimalno uvažanje autonomije volje stranaka i pravila

¹¹⁰Ibidem, član 26.

¹¹¹Ibidem, član 27.

¹¹²Izbor trećeg člana vijeća je vrlo osjetljivo pitanje. To bi trebala biti osoba koja je poznata obojici predloženih arbitara, osoba s velikim znanjem u vezi samog predmeta, te autoritetom i nepristrasnošću. Ta će osoba biti predsjednik arbitražnog vijeća, a najčešće ona će praviti i nacrt konačne arbitražne odluke.

¹¹³Članom 28. Pravilnika o organizaciji i radu Arbitražnog suda VTKBiH navedeno je da ako se u jednom sporu pojave kao tužioc ili tuženi više stranaka, one će se prethodno sporazumjeti o izboru zajedničkog arbitra. Ukoliko se ne mogu sporazumjeti u rokovima određenim Pravilnikom, arbitra imenuje predsjednik Arbitraže. On će imenovati cjelokupno arbitražno vijeće, kao i predsjednika među njima.

arbitara (*lex arbitri*)¹¹⁴. Kod *ad hoc* arbitraža prvenstvo primjene imaju pravila o kojim su se stranke dogovorile. Ako se stranke nisu dogovorile o procesnim pravilima, primjenjivat će se norme koje odrede arbitri.

Kod ugovorene arbitraže, prećutno se uzimaju i norme institucije, njenog pravilnika. Stranke se mogu dogovoriti da, iako ugovaraju institucionalnu arbitražu, mogu posebno odrediti i procesne norme po kojima će se voditi postupak. U takvim slučajevima, stranke mogu dogovoriti primjenu UNCITRAL-Pravila ili nekih drugih standardiziranih. Tada će prioritet u primjeni imati UNCITRAL-Pravila, a ako nastupe određene **pravne praznine** u primjeni, koristit će se norme institucije. Pravne praznine mogu nastati i zbog nepostojanja rješenja koja daju UNCITRAL ili institucionalna pravila, pa u takvom slučaju nastaju problemi primjene. U tom slučaju tražit će se rješenja iz domaćih zakona i drugih propisa¹¹⁵, uz maksimalno uvažavanje načela da pravila primjene ni u kom slučaju ne smiju biti u suprotnosti s kogentnim normama države u kojoj se odvija arbitražni postupak.¹¹⁶

Za arbitražni postupak od velike važnosti je momenat **otpočinjanja** arbitraže. Ovaj moment određuje brojne bitne okolnosti vezane za stranke i njihov spor. Otpočinjanjem arbitraže, prekidaju se određni rokovi, a aktivira zabrana postupanja drugih organa u istom predmetu (*litispedencija*).

U toku provođenja **usmene rasprave** vodi se zapisnik. Arbitražno vijeće će maksimalno uzeti u obzir: prezentirane

¹¹⁴*Lex arbitri* predstavlja pravo zemlje sjedišta institucije koja vodi postupak arbitraže.

¹¹⁵Članom 42. Pravilnika o organizaciji i radu Arbitražnog suda određeno je da se postupak pred Arbitražom vodi po pravilima ovog pravilnika. Međutim, ako i in ne daje dovoljno rješenja, a stranke nisu nešto drugo ugovorile, primjenjivat će se odredbe Zakona o parničnom postupku, za koji arbitar (ili arbitri) ocjene da je najprihvatljiviji u datom slučaju.

¹¹⁶Jedan od razloga poništenja odluke arbitražnog vijeća je okolnost da odluka vrijeđa javni poredak.

isprave, provesti svjedočenja i neophodna vještačenja, a vrlo rijetko provesti neposredan pregled objekata ili lokacije (inspekcija).

Osnovni razlog vođenja arbitražnog postupka je rješavanje spora između stranaka. Nakon provođenja utvrđenih radnji u postupku odlučivanja, arbitražno vijeće ili arbitar **donose odluku** o tome. U tom slučaju, rješenja mogu biti različita: tužitelj može povući svoju tužbu, spor mogu riješiti stranke nagodbom, vijeće (tribunal) može usvojiti sporazum presuđene stvari, može odbiti tužbu jer tužbeni zahtjev u cijelosti izlazi iz okvira arbitražnog sporazuma, može odbiti da raspravlja o tužbi jer nema nikakvog sporazuma da za takvu vrstu sporova ugovara se arbitraža, može donijeti arbitražnu odluku (*arbitration award*).

Arbitražna odluka, donesena po pravilima i uz uvažavanje autonomije stranaka i druga načela, rješava spor u meritumu (suštini). Ona se izjednačava sa pravosnažnom sudskom odlukom. Strukturu odluke čini više dijelova, slično aktima državnih organa. **Uvod** sadrži tačne podatke o arbitrima, strankama, naziv arbitraže, podatke o ponomoćnicima stranke ukoliko su učestvovali, te datim i mjesto donošenja. **Izreka** sadrži odluku arbitraže o predmetu, o tužbenim zahtjevima, prigovorima ukoliko ih je bilo, te troškovima arbitraže. **Obrazloženje** odluke daje bitne podatke koji potvrđuju meritono odlučivanje. kao uticaj anglosaksonkog prava na kontinentalno evropsko, u odluci se unose i izdvojena mišljenja.

Odluku donose arbitri arbitražnog vijeća jednoglasno, ako postoji saglasnost njihovih volja za jednim zajedničkim rješenjem. Međutim, najčešće, odluke se donose preglasavanjem članova arbitražnog vijeća. Tada, glas predsjednika vijeća vrijedi kao oba glasa arbitara koje su stranke imenovala. U arbitražnom postupku u vezi Brčko Distrikta, realiziranom po odredbama Aneksa II. Sporazum o granicama između entiteta i povezanim pitanjima i Aneksa V. Sporazum o arbitraži, Općeg okvirnog

sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonskog sporazuma), nakon završetka postupka, arbitri strana su odbili potpisati Odluku. Odluku je jedino potpisao predsjedavajući arbitar Roberts B. Owen,¹¹⁷ a odluka je pravno donesena jer predsjednik ima veću snagu od članova arbitražnog tima.

Po pravilu, arbitraža je *jejednostepena*. Prihvatanjem odluke o arbitraži, stranke se obavezuju i izvršiti je. Na odluku se stavlja potvrda izvršnosti. Odluku arbitraže može ovlaštena zainteresirana strana da osporava jedino pred nadležnim redovnim sudom, koji u svom postupku će cijeniti da li će predmetni spor poništiti, potvrditi ili ponovo vratiti na arbitražno rješavanje.

Nakon donošenja odluke, ona će se uručiti strankama, a ako je u pitanju institucionalna arbitraža, postoji obaveza institucije da deponuje važne dokumente nastale u toku arbitraže. U kontekstu rješavanja sporova iz predmeta za koje kažemo da pripadaju **međunarodnom privatnom pravu** (statusna pitanja, pitanja usvojenja, starateljstva, ugovornih i vanugovornih odnosa i sl.) u Zakonu o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima¹¹⁸ govori se o **priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka** te o samom postupku. Priznanje i izvršenje stranih arbitražnih odluka je veoma kompleksna aktivnost za koju postoje vanjski i unutrašnji izvori prava, a nesmetano se provodi u Bosni i Hercegovini.

ZAKLJUČAK

Okvir djelovanja arbitraže u nekoj državi zavisi od normi kojima je ta oblast

¹¹⁷Ta okolnost je evidentirana u samoj odluci i nije predstavljala smetnju da predsjedavajući arbitar donese Odluku. opširnije vidjeti paragraf 27. i aneks Odluke u knjizi: Skupština Brčko Distrikta (2009), *Osnovni pravni tekstovi u vezi sa Brčko Distriktom Bosne i Hercegovine*, Skupština Brčko Distrikta, Brčko.

¹¹⁸Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja u određenim odnosima "Službeni list SFRJ", br.:43/82 i 72/82, čl. 97.- 101.

regulirana. Nepostojanje zakona o arbitraži u Bosni i Hercegovini, sigurno da sužava granice mogućnosti ugovaranja arbitraže, te postupanja po predmetima. Poslovni odnosi subjekata neke države, usložnjavaju se svakodnevno, pa se na taj način, stvara mogućnost širenja kruga pitanja koja mogu biti predmet arbitraže. To se treba omogućiti i građanima Bosne i Hercegovine, kao što je omogućeno građanima zemalja zapadne demokratije. Sadašnja rješenja da pri VTK BiH i privrednim komorama entiteta postoje mogućnosti rješavanja arbitraža, bez njihovog međusobnog uvezivanja nije najbolje rješenje, jer je nužno jednim propisom urediti pitanje sinhroniziranog rada institucija za arbitražno postupanje. Novo vrijeme poslovanja i života naših građana u Bosni i Hercegovini i van nje omogućuju im veću širinu u ostvarenju njihovih prava. Nekada uske nadležnosti arbitražnog djelovanja, međunarodnim instrumentima su proširene, što omogućuje i građanima Bosne i Hercegovine bolje zadovoljenje njihovih trgovačkih i drugih prava u sporovima.

Cijeli svijet je u tokovima recesije. Toga nije pošteđena ni Bosna i Hercegovina. Arbitraža se pokazala kao efikasan sistem prevladavanja kriznih situacija, pa i recesije, te postala jako oružje za rješavanje raznih vrsta sporova koji nastaju u takvom vremenu.

Bosna i Hercegovina je država široke autonomije i složene strukture. Eventualnim donošenjem Zakona o arbitraži na nivou Bosne i Hercegovine, ona bi ojačala jedinstveno BiH tržište, stvorila veću sigurnost u prometu roba, usluga, ljudi i kapitala te sigurnost stranaka, a također, još snažnije stvarala zajedničku arbitražnu praksu, pa treba inicirati brzo donošenje posebnog zakona o arbitraži na nivou Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

Knjige:

- [1] J. Colier & W. Lowe, *The Settlement of Disputes in International Law, Institutions and procedures*, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- [2] Grupa autora, *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.
- [3] B. Krivokapić, *Leksikon Međunarodnog prava*, Beograd, str. 25. 1998.
- [4] C. Philipson *The international Law and Customs of ancient Greece and Rome*, London, 1911.
- [5] B.R. David, *L'Arbitrage dans le commerce international*, Paris. 1982.
- [6] M. Jezdić, *Međunarodno privatno pravo*, I. Beograd, 1976.
- [7] Jezdić M., *Međunarodno privatno pravo*, I. Beograd, 1976. str. 139.
- [8] Sajko, Dika, *Arbitražno rješavanje međunarodnih trgovačkih sporova*, Ljubljana, 1989.
- [9] Knežević G. Pavić V., *Arbitraža i ADR*, Treće izdanje, Beograd, 2010.
- [10] S. Triva i A. Goldštajn *Međunarodna trgovačka arbitraža*, Informator, Zagreb, 1987. Treći dio
- [11] Skupština Brčko Distrikta, *Osnovni pravni tekstovi u vezi sa Brčko Distriktom Bosne i Hercegovine*, Skupština Brčko Distrikta, Brčko. 2009.

Propisi:

- [1] *Ustav Bosne i Hercegovine*, Publikacija broj 33 Parlamentarne skupštine BiH, Sarajevo, 2006.
- [2] Aneks II. Sporazum o granicama između entiteta i povezanim pitanjima, Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonskog spoprazuma),
- [3] Aneks V. Sporazum o arbitraži, Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonskog spoprazuma)
- [4] *Evropska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži* od 21. aprila 1961.

- godine „Službeni list FNRJ“-Dodatak broj 12/1963,
- [5] *Zakon o arbitraži Republike Hrvatske*, donesen 28. septembra 2001, objavljen 11. oktobra 2001. a stupio na pravnu snagu 19. oktobra 2001. („Narodne novine Republike Hrvatske“ broj 88/01.
- [6] *Zakon o arbitraži* („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 46/06).
- [7] *Zakon o postupku medijacije* („Službeni glasnik BiH“, broj 37/04).
- [8] *Zakon o prenosu poslova medijacije na Udruženje medijatora* („Službeni glasnik BiH“, broj 52/05).
- [9] *Zakon o parničnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine*, („Službene novine Federacije BiH“, broj 53/03).
- [10] *Zakon o parničnom postupku Republike Srpske*, („Službeni glasnik Republike Srpske“, broj 58/03).
- [11] *Zakon o parničnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“,
- [12] *Statut Vanjskotrgovinske komore Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik BiH“, broj 15/13.
- [13] *Pravilnik o organizaciji i radu Arbitražnog suda*, („Službeni glasnik BiH“, broj 39/03).
- [14] *Pravilnik o arbitraži pri stalnom izbranom sudištu Hrvatske gospodarske komore* („Službene novine R Hrvatske“, broj: 150/02 od 17.12.2002. godine

Internet stranice:

- [1] http://www.amazon.com/The-Settlement-Disputes-International-Law/dp/0198299273/ref=pd_sim_b_4#reader_0198299273
- [2] <http://www.politikaplus.com/novost/64293/damir-hadzic-ili-sporazum-tudman-izetbegovic-ili-medunarodna-arbitraza>
- [3] (<http://www.capital.ba/sporazum-ili-arbitraza-o-dugovanjima-hrvatske-prema-het-u>)
- [4] http://www.ehow.com/list_6835709_aa-a-arbitration-procedures.html
- [5] <http://komorabih.ba/>
- [6] <https://icsid.worldbank.org/ICSID/Index.jsp>